

Copyright & Creative Commons:

The copyright of articles published in the *Journal of Criminal Law and Criminology Studies* remains with the author(s). This journal is published as an open access publication, and all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0). This license permits use, redistribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and the use is non-commercial in nature. For more information, please refer to the journal's *Open Access Policy* page.

The Impact of the Illegal Economy on Economic Growth

Rambod Domirani¹

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e Danesh
Research and Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/jfel.2025.520543.1060

Received:
1 May 2025

Accepted:
28 June 2025

Published:
10 March 2025

Abstract

With the expansion of digital banking and the emergence of neobanks, providing financial services to children has encountered numerous legal challenges. While these services can enhance financial literacy, promote a savings culture, and increase children's economic responsibility, the absence of clear legal frameworks may lead to financial abuse and violations of children's rights. This study, using a descriptive-analytical method, examines the restrictions on payment instruments and withdrawal limits for children in neobanks and analyzes the legitimacy of these regulations from the perspectives of civil law, jurisprudential principles, and public interest. In this regard, the 1978 Law on Opening Savings Accounts for Minors and the 2022 Central Bank Directive on Banking Services for Persons under Legal Disability have been reviewed. The findings indicate that these regulations are primarily mandatory in nature, aiming to protect children's financial interests and mitigate risks associated with improper financial management. The legal analysis of payment instruments and withdrawal limits suggests that imposing such restrictions is justified within jurisprudential and legal principles, including public interest and the protection of minors. Furthermore, the age-based classification for granting banking services to children is structured based on legal and jurisprudential criteria, such as the age of discretion. Additionally, any agreement between

parents and banks to entirely remove these restrictions lacks validity and contradicts mandatory banking regulations. Ultimately, the study recommends the development of financial education programs for children and parents and the utilization of advanced monitoring technologies, such as artificial intelligence, to enhance financial awareness and enable intelligent oversight of children's banking transactions.

Keywords: Children's Rights, Child-Focused Neobanks, Withdrawal Limits, Payment Instruments, Mandatory and Supplementary Rules.

1 . *Corresponding Author: PhD Sstudent in Family Law Studies, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

Email: r_domirani@sbu.ac.ir

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Rambod Domirani: Conceptualization, Methodology, Formal analysis, Investigation, Resources, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Supervision, Project administration.

Competing interests:

The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Domirani, Rambod. “A Legal Examination of the Status of Minors under the Regulatory Framework Governing Neobanks”, *Journal of Financial and Economic Law* 1, no. 1 (March 10, 2025):465-491.

Extended Abstract

The rapid growth of digital banking and the emergence of neobanks have significantly transformed the landscape of financial services in Iran. One of the most complex legal and ethical challenges posed by this transformation involves extending banking services to children—a vulnerable demographic that requires both special legal protection and carefully designed financial inclusion mechanisms. While the primary rationale behind the involvement of neobanks in child-targeted services is to promote financial literacy, savings culture, and a sense of economic responsibility from a young age, the lack of a comprehensive legal framework has raised concerns about potential rights violations and financial misuse.

Children's access to bank accounts, payment instruments, and financial transaction spaces—without robust legal safeguards—opens up multiple legal and economic risks. This study employs a descriptive-analytical methodology to examine the legal status of banking services provided to minors through neobanks. It evaluates the legitimacy of imposed limitations on payment tools and withdrawal ceilings, based on principles of Islamic jurisprudence (fiqh), Iranian banking regulations, and broader legal doctrines.

The study focuses on two key regulatory documents. First is the “Law Permitting the Opening of Savings Accounts for Minors” enacted in 1978, which represents the earliest dedicated legal text on child banking in Iran. Second is the “Executive Instruction on the Limits of Banking Services for Legally Incompetent Persons”, issued in 2022 by the Central Bank of Iran, which provides binding and detailed guidelines for the entire banking sector. These documents outline age-specific restrictions and operational boundaries to protect minors while allowing gradual integration into the financial system.

According to these regulations, children under the age of 7—legally and jurisprudentially classified as non-discerning (ghayr-mumayyiz)—are absolutely prohibited from receiving any kind of banking payment instrument, whether physical (such as debit cards) or digital. For the 7–12 age group, which enters the stage of discernment (tamayyuz) and is presumed to have a limited ability to understand benefits and risks, the issuance of physical cards is permitted, but with strict parental or legal guardian oversight. The child's financial independence remains non-existent at this stage. For minors aged 12–18, given their evolving cognitive maturity and nearing of legal puberty, access to all types of banking payment tools is allowed, subject to specific legal and supervisory conditions.

In addition to payment instruments, the regulatory framework also introduces graduated “withdrawal limits” aligned with the child's age and maturity. These restrictions aim to strike a balance between enabling basic financial participation and shielding minors from high-risk or complex financial behaviors. They serve a protective function while preserving

educational and developmental objectives.

From a jurisprudential and legal standpoint, these limitations align with foundational principles such as the “authority of the guardian (walī) over the minor”, the concepts of “discernment (tamayyuz)” and “adolescence (murahiq)”, and the overarching principle of “protecting the best interests of the child”. The designation of age 7 as the beginning of discernment corresponds with the views of leading Islamic jurists and domestic judicial practices. The invocation of the concept of “murahiq” to define the level of adolescent access to banking tools represents a progressive effort to align regulatory norms with the gradual economic maturity of minors.

In analyzing the legal framework governing neobanks and banking services for children, the study emphasizes the nature and binding authority of directives issued by the Central Bank. Although “Article 71 of the Iranian Constitution” grants legislative powers exclusively to the Parliament, due to the complexity and technical nature of banking, the responsibility for issuing binding regulations has, under existing legal provisions, been delegated to executive bodies such as the Central Bank. These regulations take the form of general, impersonal, and enforceable “instructions”, which apply to broad categories of the population and carry obligatory legal force.

According to Clause a of Article 10 and Clause 8 of Article 14 of the Monetary and Banking Act (1972), the Central Bank is empowered to design and implement monetary and credit policies, including the regulation of account operations. Furthermore, Articles 37 and 44 of the same Act provide enforcement mechanisms, making compliance with these regulations mandatory for all banks and credit institutions. Consequently, any contractual agreement made in violation of Central Bank instructions lacks legal validity.

The findings of this study suggest that the current legal framework governing child banking in Iran offers a balanced approach, rooted in Islamic jurisprudence, legal principles, and banking regulations. This framework provides a viable model for gradual financial inclusion while prioritizing child protection. However, the effectiveness of this framework depends on the development of complementary infrastructures, such as digital supervision tools and targeted education.

In conclusion, the paper proposes several recommendations for enhancing the current state of child banking in neobanks. These include the development of “financial education programs” tailored for children and parents, “clarification and refinement of age-related banking rules”, “implementation of intelligent monitoring systems” using technologies such as artificial intelligence, and the creation of “flexible, guardian-supervised financial restrictions”. The adoption of these measures can help solidify the role of child-focused neobanks in Iran’s financial ecosystem while ensuring the protection and empowerment of the younger generation.

تحلیل حقوقی وضعیت کودک در مقررات حاکم بر نئوبانک‌ها

رامبد دومیرانی^{*۱}

چکیده

با توسعه بانکداری دیجیتال و ظهور نئوبانک‌ها، ارائه خدمات مالی به کودکان با چالش‌های حقوقی متعددی مواجه شده است. این خدمات می‌توانند موجب ارتقای سواد مالی، ترویج فرهنگ پس‌انداز و افزایش مسئولیت‌پذیری اقتصادی کودکان شوند؛ اما نبود چهارچوب‌های قانونی شفاف ممکن است زمینه‌ساز سوءاستفاده‌های مالی و نقض حقوق کودک شود. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی به بررسی محدودیت‌های ابزارهای پرداخت و سقف برداشت کودکان در نئوبانک‌ها پرداخته و مشروعیت این مقررات را از منظر حقوق مدنی، اصول فقهی و مصلحت عمومی تحلیل می‌کند. در این راستا، قانون اجازه افتتاح حساب پس‌انداز برای اطفال (۱۳۵۷) و دستورالعمل حدود ارائه خدمات بانکی به محجورین (۱۴۰۱) بررسی شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که این مقررات عمده‌تاً ماهیت آمره دارند و هدف اصلی آنها، حمایت از منافع اقتصادی کودک و کاهش ریسک‌های ناشی از مدیریت نادرست منابع مالی است. تحلیل حقوقی ابزارهای پرداخت و سقف برداشت نشان می‌دهد که اعمال این محدودیت‌ها در چهارچوب اصول فقهی و حقوقی، از جمله مصلحت عمومی و حمایت از صغار، توجیه‌پذیر است. همچنین، دسته‌بندی سنی برای تخصیص خدمات بانکی به کودکان، بر مبنای معیارهای فقهی و حقوقی مانند سن تمیز، تنظیم شده است. هرگونه توافق میان والدین و بانک‌ها برای حذف کامل این محدودیت‌ها نافذ نیست و ناقض مقررات الزام‌آور بانکی خواهد بود. در نهایت، پیشنهاد می‌شود با

پژوهشکده حقوق

نوع مقاله: علمی - پژوهشی

DOI:
10.48300/jfel.2025.520543.1060

تاریخ دریافت:
۰۲ تیر ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش:
۲۱ شهریور ۱۴۰۳

تاریخ انتشار:
۱۷ دی ۱۴۰۳

۱. دانشجوی دکتری مطالعات حقوق خانواده، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

توسعه برنامه‌های آموزش مالی برای کودکان و والدین و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین نظارتی، نظیر هوش مصنوعی، ضمن ارتقای آگاهی مالی، امکان پایش هوشمند تراکنش‌های بانکی کودکان فراهم شود.

کلیدواژه‌ها:

حقوق کودک، ثنوبانک‌های کودک، سقف برداشت، ابزارهای پرداخت، قواعد امری و تکمیلی.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

رامبد دومیرانی: مفهوم سازی، روش‌شناسی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نوشتن - پیش نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

دو میرانی، رامبد. «تحلیل حقوقی وضعیت کودک در مقررات حاکم بر ثنوبانک‌ها». مجله پژوهش‌های حقوق مالی و اقتصادی ۱، ش. ۲ (پاییز و زمستان ۱۴۰۳): ۴۶۵-۴۹۱.

مقدمه

در سال‌های اخیر، ورود بانکداری نوین به حوزه کودکان، چالش‌های جدیدی را در زمینه حقوق بانکی و حمایت از حقوق کودک پدید آورده است. از یک‌سو، تسهیل دسترسی کودکان به خدمات بانکی دیجیتال می‌تواند به ارتقای سواد مالی، تشویق به پس‌انداز و افزایش مسئولیت‌پذیری اقتصادی در سنین پایین کمک کند؛ همان‌طور که اسلام نیز به فراهم کردن زمینه‌ها و بسترهای لازم برای تربیت اقتصادی کودک توجه خاصی داشته است.^۲ از سوی دیگر، فقدان چهارچوب‌های حقوقی و نظارتی دقیق، می‌تواند زمینه‌ساز سوءاستفاده‌های مالی، نقض حقوق کودکان و حتی مخاطراتی مانند پول‌شویی و تأمین مالی غیرقانونی باشد.

یکی از مهم‌ترین پرسش‌هایی که در این حوزه مطرح می‌شود، نسبت میان مقررات حاکم بر نئوبانک‌های کودک و اصول فقهی - حقوقی است. به عبارت دیگر تا چه میزان این قواعد با چهارچوب‌های حقوقی ایران و اصول فقهی سازگار هستند و آیا توافق برخلاف قواعد، جاری و ساری خواهد بود؟

به‌منظور پاسخ به این پرسش‌ها، پژوهش حاضر با بررسی اسناد حقوقی موجود، محدودیت‌های بانکی کودکان در نئوبانک‌ها را تحلیل می‌نماید. دو سند کلیدی در این زمینه عبارت‌اند از:

۱. قانون اجازه افتتاح حساب پس‌انداز برای اطفال (۱۳۵۷) که نخستین سند قانونی مرتبط با بانکداری کودک در ایران به شمار می‌رود.

۲. دستورالعمل اجرایی تعیین حدود ارائه خدمات بانکی به محجورین (۱۴۰۱)، مصوب بانک مرکزی که ضوابط مشخصی را برای ارائه خدمات بانکی به کودک تعیین می‌کند. مطابق این دستورالعمل، دسترسی کودکان به ابزارهای پرداخت و میزان برداشت از حساب‌های بانکی آنها تحت مقررات خاصی قرار داشته و همراه با محدودیت است.

این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی علاوه بر بررسی این اسناد، تحلیل حقوقی و فقهی این محدودیت‌ها را نیز ارائه می‌دهد و مشروعیت آنها را از منظر قواعد فقهی، حقوق مدنی و مصلحت عمومی ارزیابی می‌کند. در نهایت، پژوهش حاضر به این پرسش پاسخ می‌دهد که آیا این قواعد ماهیتی امری دارند یا تکمیلی و آیا والدین و بانک‌ها می‌توانند با توافق، محدودیت‌های موجود را تغییر دهند یا خیر؟

۲. محمدعلی حاجی‌ده‌آبادی، حقوق تربیتی کودک در اسلام، (قم: سبحان، ۱۴۰۱)، ۱۱۲.

ادیات پژوهش: نئوبانک‌ها به‌عنوان پدیده‌ای نوظهور در نظام بانکی ایران، فاقد سابقه‌ای طولانی و تثبیت‌شده هستند. با وجود انجام برخی مطالعات در زمینه نئوبانک‌ها و آثار آنها بر ساختار خدمات مالی کشور،^۳ تاکنون هیچ پژوهشی به‌طور خاص به بررسی ابعاد حقوقی و حمایتی این فناوری نوین در ارتباط با کودکان، به‌ویژه به‌عنوان یکی از گروه‌های آسیب‌پذیر اجتماعی، نپرداخته است.

پژوهش حاضر از دو جنبه واجد نوآوری است: نخست، تمرکز بر جایگاه و حقوق کودکان در بستر نئوبانک‌ها که تاکنون مغفول مانده است؛ و دوم، تحلیل مقررات و اسناد موجود در این زمینه با هدف ارائه راهکارهای اجرایی و حقوقی برای ارتقای وضعیت فعلی و تأمین بهتر منافع این گروه اجتماعی. این نوآوری، می‌تواند زمینه‌ساز تدوین سیاست‌های حمایتی دقیق‌تر و واقع‌بینانه‌تر در مواجهه با تحولات فناورانه در عرصه خدمات مالی باشد.

۱- مفاهیم بنیادین و چهارچوب نظری پژوهش

تحلیل فقهی و حقوقی نئوبانک‌های کودک نیازمند درکی دقیق از مفاهیم کلیدی مرتبط با این حوزه است. به همین منظور، در این بخش ابتدا به تعریف «کودک» از منظر قوانین ملی و بین‌المللی پرداخته می‌شود تا مشخص گردد که از نظر حقوقی، چه افرادی مشمول این قواعد می‌شوند. سپس مفهوم «بانکداری نوین» بررسی می‌شود تا روند تحول نظام بانکی و تأثیر فناوری‌های مالی بر ساختار بانکداری روشن گردد.

در ادامه، «نئوبانک» به‌عنوان یکی از مهم‌ترین دستاوردهای بانکداری دیجیتال معرفی شده و ویژگی‌های آن تبیین خواهد شد. در نهایت، «نئوبانک‌های کودک» و جایگاه آنها در نظام بانکی ایران بررسی شده و ضرورت تحلیل حقوقی خدمات ارائه‌شده به این گروه سنی تشریح می‌گردد.

۱-۱- تعریف کودک: معیارهای قانونی و فقهی

نخستین سند بین‌المللی که تعریفی جامع و دقیق از کودک ارائه داده است، کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹ است. بر اساس ماده ۱ این کنوانسیون، کودک به هر فردی اطلاق می‌شود که کمتر از ۱۸ سال سن داشته باشد، مگر آنکه طبق قوانین داخلی، سن قانونی کمتری برای

۳. صنم اسدپور، و محمد عشقی، «نئوبانک در ایران؛ انتظارات، چالش‌ها و پیشرفت‌ها»، مقاله ارائه شده در: کنفرانس بین‌المللی وب پژوهی، ۱۴۰۰.

۴. هادی قوامی، فاطمه گریوانی، «توسعه نئوبانک رویکردی نوین برای حل چالش توسعه بانکی در مناطق آزاد»، همایش بانکداری الکترونیک و نظام‌های پرداخت، ۱۴۰۱.

وی تعیین شده باشد.

در نظام حقوقی ایران، با توجه به ماهیت اسلامی قوانین و تأثیر مستقیم فقه امامیه، مفهوم «کودک» بر اساس معیارهای فقهی و قانونی تعریف شده است. قانون مدنی ایران در تبصره ۱ ماده ۱۲۱۰، سن بلوغ را ملاک تشخیص کودکی قرار داده و این سن را برای پسران ۱۵ سال تمام قمری و برای دختران ۹ سال تمام قمری تعیین کرده است. قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نیز در ماده ۱۴۷، این تعریف را تأیید کرده است.

این فاصله‌ی زمانی میان سن بلوغ و ۱۸ سال، در قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ به خوبی پوشش داده شده است. بر اساس این قانون، «طفل» به فردی اطلاق می‌شود که به سن بلوغ شرعی نرسیده است و «نوجوان» نیز فردی زیر هجده سال است که به سن بلوغ شرعی رسیده باشد. بنابراین، این قانون از کلیه افراد زیر ۱۸ سال، حتی در صورت رسیدن به سن بلوغ شرعی، حمایت می‌کند.

بر این اساس، در پژوهش حاضر، کودک به معنای فردی است که هنوز به ۱۸ سال تمام نرسیده است، صرف‌نظر از اینکه به سن بلوغ شرعی رسیده باشد یا خیر. با توجه به این تعاریف، وضعیت حقوقی کودک در تعامل با نهادهای مالی، به‌ویژه در نظام بانکداری نوین، اهمیت ویژه‌ای دارد و بررسی آن از منظر حقوقی و فقهی ضروری است.

۱-۲- بانکداری نوین: تحویل دیجیتال در نظام مالی

در قرن بیست و یکم، محیط خدمات مالی از پیشرفت تکنولوژی و توسعه شبکه فضای مجازی^۵ مصون نماند. دسترسی آسان به فناوری و فضای مجازی، تقاضای مصرف‌کننده، پذیرش توسط سایر بانک‌ها و نیروهای رقابتی، همگی عواملی هستند که بانکداری سنتی را به سمت تحول دیجیتال سوق داد.^۶ اما منظور از نیروی رقابتی چیست؟ در ادبیات اقتصادی، مایکل پورتر، نظریه‌پرداز برجسته استراتژی‌های رقابتی، نیروی رقابتی را به پنج دسته تقسیم می‌نماید که شامل: تهدید تازه واردین، قدرت چانه‌زنی تأمین‌کنندگان، قدرت چانه‌زنی خریداران، تهدید محصولات یا خدمات جانشین و رقابت میان رقبای موجود است.^۷

5. internet

6. L. Bradley and K. Stewart, "The Diffusion of Online Banking," *Journal of Marketing Management* 19, 9-10 (2003), 1087-1109.

۷. خدامرادی، سعید، جمالی، علی، ابراهیمی، عباس، و افخمی، عادل، مدلی برای بررسی رقابت‌پذیری صنایع با استفاده از مدل پنج نیروی پورتر بر اساس منطق فازی: به کارگیری شاخص انحصارسنجی هریشمن -

در نظام بانکداری ایران با تصویب قانون اجازه تأسیس بانک‌های غیردولتی در سال ۱۳۷۹، بانک‌های خصوصی در کنار بانک‌های دولتی امکان تشکیل و فعالیت یافتند. این امر صنعت بانکداری ایران را به سمت رقابت برد^۸ و به طور کلی باید گفت پذیرش بانکداری نوین در بازارهایی که رقبا آن را پذیرفته باشند؛ سریع‌تر انجام می‌گیرد.^۹

این تغییرات در نهایت به توسعه بانکداری دیجیتال و ظهور نئوبانک‌ها منجر شد که به‌عنوان یکی از جدیدترین مدل‌های بانکداری نوین مطرح شده‌اند.

۱-۳- نئوبانک‌ها: ظهور بانکداری مجازی و هوشمند

نئوبانک نوعی بانک مجازی و کاملاً آنلاین است که خدمات بانکی را از طریق پلتفرم‌های دیجیتال، به‌ویژه برنامه‌های تلفن همراه، ارائه می‌دهد. ویژگی اصلی نئوبانک‌ها، سرعت، کاهش هزینه‌ها و یکپارچگی خدمات مالی در یک پلتفرم واحد است. برخلاف بانک‌های سنتی، نئوبانک‌ها فاقد شعب فیزیکی هستند و تمام عملیات بانکی از طریق بسترهای دیجیتال انجام می‌شود.

اگرچه آیین‌نامه تأسیس و فعالیت بانک‌های مجازی در ایران در سال ۱۳۹۰ توسط بانک مرکزی به تصویب رسید، اما زمینه فعالیت نئوبانک‌ها تا اواخر دهه ۹۰ شمسی فراهم نشد. در سال ۱۳۹۹، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران از راه‌اندازی نئوبانک‌های رسمی در کشور خبر داد و تا سال ۱۴۰۰، چندین نئوبانک وارد عرصه فعالیت شدند.^{۱۰} در حال حاضر، بیش از ۶ نئوبانک در ایران فعال هستند.

با گسترش این مدل از بانکداری، برخی از نئوبانک‌ها خدمات ویژه‌ای را برای گروه‌های خاص، از جمله کودکان، ارائه کرده‌اند که منجر به شکل‌گیری نئوبانک‌های کودک شده است.

۱-۴- نئوبانک‌های کودک: رویکردی نوین در مدیریت مالی نسل آینده

با گسترش نئوبانک‌ها، برخی از آنها با هدف آموزش سواد مالی، تشویق به پس‌انداز و افزایش مسئولیت‌پذیری اقتصادی وارد حوزه بانکداری کودک شده‌اند و نئوبانک‌های کودک را راه‌اندازی

هرفیندال، پژوهشنامه بازرگانی، ۱۵، ۶۰ (۱۳۹۰)، ۱۰۱-۱۳۴.

۸. کاظمی، مهدی، بیگی فیروزی، اله یار، دسترنج، حکمت اله، و پهلوانی، مجتبی، بررسی و تحلیل وضعیت نیروهای رقابتی در صنعت بانکداری ایران. پژوهش‌های مدیریت عمومی، ۸، ۲۸ (۱۳۹۴)، ۶۳.

9. Rubén Hernández-Murillo, Gerard Llobet, and Roberto Fuentes, "Strategic Online Banking Adoption," *Journal of Banking & Finance* 34, 7 (2010), 1650-1663.

۱۰. باشگاه خبرنگاران جوان، نئوبانک چیست و چه خدماتی ارائه می‌دهد؟، ۱۳۹۹، قابل دسترس در:

<https://www.yjc.ir/fa/news/7501057>/نئوبانک-چیست-و-چه-خدماتی-ارائه-می-کند-%80%80E2%80%80

کرده‌اند.

در ایران، از میان نئوبانک‌های فعال، برخی از مهم‌ترین آنها در حوزه بانکداری کودک عبارت‌اند از:

- زیباد (نرم‌افزار مدیریت حساب کودک و نوجوان بانک پاسارگاد) با بیش از دو میلیون نصب در کافه بازار

- بلو جونیور (نرم‌افزار مدیریت حساب کودک و نوجوان بانک سامان) با بیش از یک میلیون نصب در کافه بازار

در این نئوبانک‌ها، افتتاح حساب توسط والدین (پدر یا مادر) انجام می‌شود و مدیریت حساب نیز تحت کنترل آنها قرار دارد؛ بنابراین، حساب‌های نئوبانک کودک به‌گونه‌ای طراحی شده‌اند که میزان دسترسی کودک به تراکنش‌های مالی، تحت نظارت و محدودیت‌های قانونی خاصی باشد.

با توجه به این روند، بررسی جایگاه فقهی و حقوقی خدمات مالی ارائه‌شده به کودکان در نئوبانک‌ها، به‌ویژه از منظر محدودیت‌های اعمال شده بر ابزارهای پرداخت و سقف برداشت، ضروری به نظر می‌رسد. این محدودیت‌ها که از دستورالعمل‌های اجرایی بانک مرکزی استخراج شده‌اند، از منظر فقهی و حقوقی قابل بررسی هستند و باید مشخص شود که آیا این قواعد، امری هستند یا تکمیلی و آیا امکان توافق برخلاف آنها وجود دارد یا خیر؟

۲- تحلیل وضعیت کنونی کودک در نظام بانکداری با تأکید بر نئوبانک‌ها: بررسی اسناد موجود

در این بخش، وضعیت حقوقی و مقرراتی حاکم بر بانکداری کودکان در ایران بررسی شده و اسناد کلیدی مرتبط با این حوزه تحلیل می‌شوند. این اسناد را می‌توان بر اساس مرجع تصویب آنها به دو دسته تقسیم کرد.

۲-۱- مصوبه مجلس

یکی از نخستین اسناد قانونی که به‌طور مستقیم به بانکداری کودکان پرداخته، «قانون اجازه افتتاح حساب پس‌انداز برای اطفال» مصوب سال ۱۳۵۷ است. این قانون به‌عنوان نخستین گام در جهت فراهم کردن امکان مشارکت کودکان در نظام بانکی، شرایطی را برای افتتاح حساب پس‌انداز توسط افراد زیر سن قانونی تعیین کرده است. مطابق این قانون:

- کودکان ۱۲ ساله و بالاتر مجاز به افتتاح حساب پس‌انداز به نام خود هستند.

- برداشت از این حساب‌ها تا سن ۱۵ سالگی تنها با اجازه دارنده حساب مجاز است.

- مادران می‌توانند به نام فرزندان صغیر خود حساب پس‌انداز افتتاح کنند؛ اما حق برداشت از این حساب‌ها تا رسیدن کودک به ۱۸ سالگی صرفاً در اختیار مادر خواهد بود. این قانون نقش مهمی در تأمین استقلال مالی نسبی برای کودکان ایفا کرده و حق مدیریت حساب‌های پس‌انداز را برای آنها به رسمیت شناخته است. همچنین، مستند به این ماده واحده، مادر حق افتتاح و مدیریت حساب‌های کودک ولو در ثبوت‌بانک‌ها را دارا است. در فرضی که مادر افتتاح حساب نماید پدر یا جد پدری حق برداشت از آن حساب را ندارند.^{۱۱}

۲-۲- مصوبه بانک مرکزی

به‌منظور اجرای تبصره ۱ ماده ۱۱۲،^{۱۲} مواد ۶۷^{۱۳} و ۷۰^{۱۴} آیین‌نامه اجرایی ماده (۱۴) الحاقی قانون مبارزه با پول‌شویی مصوب جلسه مورخ ۱۳۹۸/۰۷/۲۱ هیئت محترم وزیران و با هدف تبیین حدود و نحوه ارائه خدمات بانکی به اشخاص محجور، صغار، مجانین و اشخاص غیر رشید، در مؤسسات اعتباری «دستورالعمل اجرایی تعیین حدود ارائه خدمات بانکی به اشخاص محجور در مؤسسات اعتباری» در تاریخ ۱۴۰۱/۱۱/۱۸ در هیئت عامل بانک مرکزی تصویب شد. این دستورالعمل مهم‌ترین سند حاکم بر ارائه خدمات بانکی به کودکان و دیگر افراد محجور است. منظور از مؤسسات اعتباری، بانک یا مؤسسه اعتباری غیر بانکی که به‌موجب قانون و یا با مجوز بانک مرکزی تأسیس شده و تحت نظارت آن بانک قرار دارد. در این دستورالعمل شعبه بانک خارجی در ایران نیز در شمول مؤسسه اعتباری محسوب می‌شود.

۱۱. نظریه مشورتی ۷۰۶۷-۱۸/۱۲/۱۳۵۸.

۱۲. «تبصره ۱- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است به‌منظور کاهش سطح خطر (ریسک) پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم در ارائه خدمات انتقال وجوه، تدابیر مقتضی راه از قبیل تعیین حداکثر سقف مبلغ برای ارائه خدمت و تعداد مجاز روزانه برای تراکنش‌های هر مشتری، متناسب با سطح خطر (ریسک) تعامل کاری اتخاذ کند.»

۱۳. «ماده ۶۷- اشخاص مشمول مکلف‌اند به‌منظور پایش مستمر ارباب‌رجوع در فرایند شناسایی معمول و نیز ارزیابی خطرپذیری (ریسک) برقراری تعاملات کاری با آنها، نسبت به تعیین سطح فعالیت ارباب‌رجوع مطابق این آیین‌نامه و سایر الزامات تعیین‌شده توسط مرکز با همکاری دستگاه‌های متولی نظارت اقدام کنند.»

۱۴. «ماده ۷۰- ارائه هرگونه خدمات که کاربرد آنها صرفاً در فعالیت‌های تجاری توجیه دارد و برای شخص تعهدآور است (نظیر گشایش اعتبار اسنادی، صدور هرگونه ضمانت‌نامه، اعطای هرگونه ابزار پذیرش و ارائه دسته‌چک) به محجورین ممنوع است. ارائه سایر خدمات به محجورین در چهارچوب مقررات کشور و منوط به رعایت مقررات مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم و خطرپذیری (ریسک)‌های مترتبه بلامانع است.»

این دستورالعمل با هدف کنترل ریسک‌های مالی، حمایت از حقوق کودکان و جلوگیری از سوءاستفاده‌های احتمالی تدوین شده و در چهارچوب کلی خود، صرفاً حدود ارائه خدمات بانکی به محجورین را مشخص می‌کند. ضوابط مرتبط با شناسایی اشخاص محجور، تعیین نماینده قانونی آنها و نحوه ارائه خدمات بانکی به این گروه، تابع مقررات خاص خود بوده و در این دستورالعمل به‌طور مستقیم بررسی نشده است.

با این حال، در میان مقررات مطرح‌شده، دو قاعده اساسی یعنی «محدودیت‌های ابزارهای پرداخت» و «سقف برداشت از حساب»، از آن جهت که مستقیماً بر حقوق مالی کودک و اختیارات ولی تأثیر می‌گذارند، قابلیت تحلیل فقهی و حقوقی دارند. بررسی این قواعد از منظر مبنای مشروعیت، ماهیت حقوقی، میزان انطباق با اصول فقهی و حدود اختیارات والدین در تعیین شرایط مالی کودک، ضروری به نظر می‌رسد:

- نخست، محدودیت‌های حاکم بر ابزار پرداخت

ابزار پرداخت عبارت است از انواع کارت‌های فیزیکی یا مجازی و یا هر روش و ابزاری که مؤسسه اعتباری در اختیار دارنده آن قرار می‌دهد و برای وی امکان دریافت پرداخت و یا انتقال وجه را به شخص دیگر فراهم می‌سازد. این دستورالعمل سه رده سنی مشخص و قواعد آن را چنین مقرر نموده است:

الف. زیر ۷ سال: اختصاص هرگونه ابزار پرداخت به حساب‌های سپرده اشخاص کمتر از ۷ سال تمام ممنوع است. البته ارائه کارت بانکی پرداخت به حساب‌های سپرده اشخاص کمتر از ۷ سال تمام تحت پوشش نهادهای حمایتی حاکمیتی از قبیل کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی کشور منوط به ارائه و به‌روزرسانی اطلاعات این اشخاص در «سامانه نهاب»^{۱۵} بانک مرکزی امکان‌پذیر است.

ب. ۷ تا ۱۲ سال: اختصاص ابزار پرداخت به حساب سپرده اشخاص بالاتر از ۷ سال تمام تا ۱۲ سال تمام فقط در قالب اعطای کارت پرداخت فیزیکی مجاز است؛ یعنی سایر ابزارهای پرداخت مانند کیف پول‌های دیجیتال محدودیت دارند.

ج. ۱۲ تا ۱۸ سال: اختصاص هرگونه ابزار پرداخت به حساب سپرده اشخاص بالاتر از ۱۲ سال تمام تا ۱۸ سال تمام با رعایت مقررات مربوط مجاز است.

- دوم، سقف برداشت از حساب

۱۵. «سامانه نهاب» یا «سامانه نظام هویت‌سنجی الکترونیکی بانکی».

از آنجایی که کودک ۷ سال به بالا دارای ابزار پرداخت است در نتیجه قواعد سقف برداشت از حساب در دو رده سنی ۷ تا ۱۲ و ۱۲ تا ۱۸ سال به شرح ذیل است:

الف. ۷ تا ۱۲ سال: حداکثر تراکنش خرید روزانه از هر کارت متعلق به اشخاص بالاتر از ۷ سال تمام تا ۱۲ سال تمام مبلغ یکصد میلیون ریال و مجموع تراکنش‌های انجام شده خرید با کل کارت‌ها در شبکه بانکی برای اشخاص مذکور روزانه سیصد میلیون ریال تعیین می‌گردد. در هر حال، مجموع تراکنش‌های خرید با کارت‌های اختصاص یافته به حساب‌های سپرده اشخاص بالاتر از ۷ سال تمام تا ۱۲ سال تمام در هر ماه نباید از پانصد میلیون ریال فراتر رود.

ب. ۱۲ تا ۱۸ سال: آستانه مجاز مجموع مبالغ برداشت از طریق درگاه‌های پرداخت غیرحضوری از کلیه حساب‌های سپرده متعلق به اشخاص ۱۲ تا ۱۸ سال روزانه مبلغ یکصد و پنجاه میلیون ریال و ماهانه مبلغ پانصد میلیون ریال است. مجموع تراکنش‌های خرید با کارت‌های اختصاص یافته به حساب‌های سپرده اشخاص بالاتر از ۱۲ سال تمام تا ۱۸ سال تمام در هر ماه نباید از یک میلیارد ریال فراتر رود.

به منظور اعمال کنترل نماینده قانونی بر تراکنش‌های غیرحضوری شخص کمتر از ۱۸ سال تمام، مؤسسه اعتباری مجاز است، بنا بر درخواست نماینده قانونی شخص مزبور و با رعایت آستانه‌های مقرر، نسبت به تعیین سقف قابل انعطاف برای مبلغ و تعداد تراکنش‌های پرداخت قابل انجام از طریق ابزار پرداخت در بازه زمانی مشخص اقدام نماید.

با توجه به اینکه محدودیت‌های ابزارهای پرداخت و سقف برداشت از حساب، مستقیماً بر حقوق مالی کودک و اختیارات ولی تأثیرگذارند، بررسی آنها از منظر حقوقی و فقهی ضرورت دارد. پرسش اصلی این است که آیا این محدودیت‌ها بر مبنای اصول حقوقی و فقهی قابل توجیه هستند، یا می‌توان با توافق میان والدین و بانک‌ها آنها را تغییر داد؟

از این رو، در بخش بعدی، این دو قاعده از جنبه‌های حقوقی و فقهی مورد بررسی قرار خواهند گرفت تا مشخص شود که مبنای مشروعیت این مقررات چیست، آیا آنها ماهیتی امری دارند یا تکمیلی و تا چه میزان با اصول فقه امامیه و موازین حقوق مدنی سازگارند؟

۳. تحلیل حقوقی

در این بخش، ابتدا محدودیت‌های حاکم بر ابزارهای پرداخت در نظام بانکداری کودک از منظر حقوقی بررسی می‌شود تا میزان انطباق آنها با اصول حقوقی و موازین فقهی سنجیده شود. سپس، تحلیل حقوقی سقف برداشت در حساب‌های بانکی کودکان انجام می‌گیرد و آثار حقوقی

این محدودیت‌ها از منظر حمایت از منافع اقتصادی کودک و پیشگیری از سوءاستفاده‌های احتمالی ارزیابی می‌شود. در نهایت، ماهیت این مقررات، چه امری و چه تکمیلی، مورد بررسی قرار می‌گیرد و نقش اراده والدین در تحدید یا تغییر این قواعد تحلیل می‌شود تا مشخص گردد که آیا امکان توافق میان بانک‌ها و والدین برای حذف یا تعدیل این محدودیت‌ها وجود دارد یا خیر.

۳-۱- تحلیل حقوقی محدودیت‌های اعمال‌شده بر ابزارهای پرداخت بانکی کودکان

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، ملاک دسته‌بندی در محدودیت‌های ابزار پرداخت، سن است. این دستورالعمل کودکان را به سه گروه سنی زیر ۷ سال، ۷ تا ۱۲ سال و ۱۲ تا ۱۸ سال تقسیم کرده است. دلیل تعیین سن ۷ سالگی این‌گونه بیان شده که کودک تا پیش از این سن، غیرممیز محسوب شده و از ۷ سالگی به بعد به مرحله تمییز می‌رسد.

از سوی دیگر، مبنای تعیین سن ۱۲ سالگی به نظر می‌رسد که از «قانون اجازه افتتاح حساب پس‌انداز برای اطفال» مصوب ۱۳۵۷ الهام گرفته شده باشد؛ زیرا این قانون برای نخستین بار به کودکان ۱۲ ساله و بالاتر اجازه افتتاح حساب بانکی را داده است. این بازه سنی در مقررات جدید نیز به‌عنوان نقطه‌ای در نظر گرفته شده که در آن، کودک به سطح بالاتری از توانایی مالی و مسئولیت‌پذیری اقتصادی دست می‌یابد.

با این حال، پرسش اساسی این است که سن تمییز کودک دقیقاً از چه سنی آغاز می‌شود؟ پاسخ به این پرسش تنها به بررسی‌های فقهی و حقوقی محدود نمی‌شود، بلکه برای درک بهتر این موضوع، باید به یافته‌های علم روان‌شناسی نیز رجوع کرد.

در فقه برای ممیز شدن کودک سن دقیقی مشخص نشده، اما فقها ملاک‌هایی چون توانایی اجمالی تشخیص سود و زیان^{۱۶} همان‌طور که اغلب مردم تشخیص می‌دهند را بیان کرده‌اند.^{۱۷} حقوقدانان نیز در تعریف صغیر ممیز از ملاک توانایی تشخیص نفع و ضرر استفاده نموده‌اند.^{۱۹، ۱۸}

قانون مدنی در ماده ۲۱۲ معاملات طفل را باطل می‌داند ولی از مواد ۱۲۰۷ تا ۱۲۱۴ چنین

۱۶. سید محمد موسوی‌بجنوردی، «بررسی مفهوم و معیار کودکی در تفکر اسلامی و قوانین ایران برای بهره‌مندی از حقوق مربوطه»، فصلنامه علمی پژوهشی متین، ۵، ۲۱ (۱۳۸۲)، ۳۹.

۱۷. محمود هاشمی شاهرودی، موسوعه الفقه الاسلامی طبقاً لمذهب أهل البيت، جلد ۳۲ (قم: مؤسسه دائره المعارف فقه اسلامی، ۱۴۳۶ق)، ۲۴۳.

۱۸. محمدجعفر جعفری لنگرودی، ترمینولوژی حقوق (تهران: گنج دانش، ۱۳۸۵)، ۴۰۶.

۱۹. حسن امامی، حقوق مدنی، ج ۵ (تهران: اسلامیه، ۱۳۹۹)، ۲۹۴.

برداشت می‌شود که اگرچه در برخی موارد معاملات طفل باطل است اما گاهی صحیح و گاهی غیر نافذ است.

ماده ۱۲۱۲ قانون مدنی چنین مقرر نموده است: «اعمال و اقوال صغیر تا حدی که مربوط به اموال و حقوق مالی او باشد باطل و بلااثر است. مع ذلك صغیر ممیز می‌تواند تملک بلاعوض کند، مثل قبول هبه و صلح بلاعوض و حیازت مباحات».

پس از قانون مدنی چنین استنباط می‌شود که معاملات طفل زیر ۷ سال، حتی اگر نافع باشد باطل و بلااثر است. این نتیجه در کنار سن ممیز شخص طفل که در رویه قضایی هفت سال تشخیص داده شده،^{۲۰} فلسفه عدم اختصاص هرگونه ابزار پرداخت به کودک زیر ۷ سال را به خوبی مشخص می‌نماید؛ به عنوان مثال، اگر طفل زیر ۷ سال با ابزار پرداخت خود (کارت بانکی) برای همکلاسی‌اش هدیه تولد خریداری کند، این عمل برخلاف حکم کودک بالای ۷ سال است که در این مورد غیر نافذ بوده و در صورت تأیید ولی، صحیح می‌شود؛ در مورد کودک زیر ۷ سال، این معامله مطلقاً باطل است.

در نظر گرفتن ۷ سالگی به عنوان سن تمیز، با نظر گروهی از فقها نیز هماهنگ است؛ فقهای که با استناد به حدیث نبوی «فرزندان را در هفت سالگی به نماز وادارید»، سن هفت سالگی را زمان ممیز شدن کودک دانسته‌اند.^{۲۱}

همچنین محدودیت‌های اعمال شده بر ابزارهای پرداخت در سنین پایین، نه تنها تابع معیار سن تمیز هستند، بلکه به طور مستقیم با مسئله اهلیت استیفای کودک نیز مرتبط‌اند. در فقه امامیه، اهلیت استیفا برای کودکان غیرممیز به دلیل فقدان قصد انشان اساساً وجود ندارد اما کودکان ممیز، با آنکه توانایی ایجاد ماهیت حقوقی را دارند به دلیل حجب اعمال حقوقی آن‌ها غیر نافذ و صحت آن مستلزم تنفیذ ولی یا قیم است.^{۲۲}

از منظر روان‌شناسی رشد، دسته‌بندی سنی کودکان در مراحل مختلف تحول شناختی و اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است. بر اساس یافته‌های معتبر، از سن ۶-۷ سالگی به بعد، کودک وارد دوره‌ای می‌شود که مشخصه‌های آن شامل پیشرفت در مهارت‌های حرکتی، تقویت

۲۰. فرهاد بیات، شرح جامع قانون مدنی (تهران: ارشد، ۱۳۹۷)، ۶۸۵.

۲۱. حسین صفایی، حقوق مدنی: اشخاص و محجورین (تهران: سمت، ۱۳۹۳)، ۲۲۵.

۲۲. علیرضا، عالی پناه و دیگران «اهلیت استیفای محجوران در قانون مدنی»، آموزه‌های فقه مدنی، ۵۰۷ (۱۳۹۲).

فرآیندهای تفکر منطقی، توسعه توانایی‌های سوادآموزی، شناخت خود، درک اصول اخلاقی و گسترش روابط اجتماعی است. همچنین، این مرحله نخستین ورود رسمی کودک به جامعه و تعاملات گسترده‌تر اجتماعی محسوب می‌شود که می‌تواند بر نحوه تصمیم‌گیری‌های مالی و مسئولیت‌پذیری اقتصادی او تأثیرگذار باشد.^{۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶}

پرسش دوم آن است که سن ۱۲ سال برچه اساس تعیین شده است و ملاک آن چیست؟ در فقه امامیه در کنار ممیز فقها از واژه «مراهق» استفاده کرده‌اند. مراهق کودکی است که از نظر جسمی به بلوغ نزدیک شده است اما هنوز بالغ نشده است.^{۲۷}

برخی چنین گفته‌اند مراهق کودکی است که تمیز قوی‌تری از ممیز دارد.^{۲۸} اگرچه مشروع مذاکرات تصویب قانون اجازه افتتاح حساب پس‌انداز برای اطفال در دسترس نیست؛ اما به نظر می‌رسد قانون‌گذار سن مراهق را سن ۱۲ سال در نظر گرفته و به همین دلیل اجازه افتتاح حساب را به وی داده است. به پیروی از همین قاعده نیز کودک بالای ۱۲ سال حق برخورداری از هرگونه ابزار پرداخت را دارا است.

از دیدگاه روان‌شناسی، در سنین حدود ۱۱ - ۱۲ سالگی، توانایی‌های مرتبط با تفکر منطقی و انتزاعی به‌صورت چشم‌گیری افزایش می‌یابد. همچنین، توسعه حافظه، توانایی در حل مسائل پیچیده‌تر و تجربه‌های فکری عمیق‌تر نیز در این سنین مشاهده می‌شود. علاوه بر این، در این مرحله از رشد، مهارت‌های اجتماعی مانند همکاری، تعامل با همسالان و شکل‌گیری هویت اجتماعی به‌تدریج تکامل می‌یابد.^{۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲}

۲۳. Jean Piaget, *The Origins of Intelligence in Children* (New York: W. W. Norton, 1952), 15-60.

24. Erik H. Erikson, *Childhood and Society* (New York: W. W. Norton, 1963), 210-260.

25. Lawrence Kohlberg, *Essays on Moral Development, Vol. 1: The Philosophy of Moral Development* (New York: Harper & Row, 1981), 100-140.

26. John W. Santrock, *Children*, 14th ed. (New York: McGraw-Hill Education, 2019), 400-460.

۲۷. مصطفی همدانی، «تبیین مفاهیم فقهی «ممیز» و «مراهق» در موازنه اقوال فقیهان با آیات و روایات»، مطالعه فقه تربیتی، ۴، ۷ (۱۳۹۶)، ۱۴۹-۱۷۴.

۲۸. احمد بن محمد اردبیلی، *مجمع الفائدة و البرهان*، جلد ۱۰ (قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۰۳ق)، ۱۹۶.

29. Jean Piaget, *The Construction of Reality in the Child* (New York: Basic Books, 1954), 145-165.

30. Jean Piaget, *The Psychology of the Child* (New York: Basic Books, 1972), 180-210.

31. Jean Piaget, *Science of Education and the Psychology of the Child* (New York: Orion Press, 1970), 120-140.

32. Lawrence Kohlberg, *op. cit.*, 100-140.

۲-۳- بررسی حقوقی سقف برداشت در حساب‌های بانکی کودکان و تأثیر آن بر حمایت مالی از صغار

در بررسی حقوقی سقف برداشت از حساب کودکان، باید به جنبه‌های مختلف قانونی، فقهی و مصلحت عمومی توجه شود. اگر با دیدگاه سنتی بر موضوع نگاه کنیم، به این نتیجه خواهیم رسید که بر اساس روایات مستفیضه،^{۳۳} اجماع و سیره قطعی بین مسلمین، ولایت بر اعمال و اموال کودک با ولی اوست. شیخ طوسی در این باره می‌نویسد: «تدبیر امور صغیر و مجنون به دست پنج نفر می‌باشد، پدر و جد پدری، وصی آنها، حاکم و امام و کسی که از طرف حاکم مأموریت دارد».^{۳۴}

همچنین محقق حلی می‌گوید: «در انجام معاملات شرط است متعاقبین دارای عقل و اختیار باشند و نیز فروشنده، مالک یا ولی مالک باشد، مانند پدر، جد پدری، حاکم و امین وی و نیز وصی».^{۳۵}

همچنین در ماده ۱۱۸۴ قانون مدنی ولی نماینده قانونی کودک در کلیه امور مربوط به اموال و حقوق مالی وی است.

پس مستند به ماده ۱۱۸۴ و همچنین ماده واحده قانون اجازه افتتاح حساب پس‌انداز پدر و یا مادر می‌تواند سقف برداشت از حساب کودک را تعیین نمایند.

اما اختلاف، زمانی نمایان می‌شود که مصلحت عمومی به میدان می‌آید. مصلحت عمومی نه به معنای مصلحت و منفعت اکثریت افراد یا حکومت بلکه منفعت و مصلحت مشترک همگان یا همان مصلحت حیات جمعی (همزیستی انسان‌ها) است.^{۳۶}

مصلحت عمومی که در نبود سقف برداشت خود را نمایان می‌کند، به‌طور عمده در کاهش ریسک‌های پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم متمرکز است. چراکه در صورتی که والدین قصد پول‌شویی داشته باشند، تعیین سقف‌های برداشت بالا می‌تواند زمینه‌ساز سوءاستفاده‌های مالی برای آنها شود. در همین راستا، ماده ۲۰ دستورالعمل تعیین حدود ارائه خدمات بانکی به اشخاص مجبور در مؤسسات اعتباری به‌صراحت چنین مقرر می‌دارد: «مؤسسه اعتباری موظف است با لحاظ داشت اطلاعات موضوع ماده ۱۱ این دستورالعمل سامانه شناسایی معاملات و

۳۳. به روایتی گفته می‌شود که روایانش زیاد بوده ولی به حد تواتر نرسیده است.

۳۴. محمد بن حسن طوسی، المبسوط، جلد ۲ (تهران: المکتبه المرتضویه لإحياء الآثار الجعفریه، ۱۳۸۷ق)، ۲۰۰.

۳۵. جعفر بن حسن محقق حلی، شرائع الإسلام، جلد ۲ (تهران: استقلال، ۱۴۰۹ق)، ۲۶۷.

۳۶. محمد راسخ، مهناز بیات‌کمیته‌کی، «مفهوم مصلحت عمومی»، ۱۴، ۵۶ (۱۳۹۰)، ۱۱۳.

عملیات مشکوک به پول شویی خود را به نحوی طراحی نماید که هرگونه به کارگیری یا استفاده از خدمات ارائه شده به اشخاص محجور توسط غیر اعم از نماینده قانونی، به طرق مقتضی قابل شناسایی باشد».

البته والدین به واسطه نقش تربیتی خود و از آنجایی که مسئولیت کنترل اموال فرزند را دارند، می‌توانند در بازه زمانی تعیین شده توسط بانک‌ها، سقف برداشت را مشخص کنند.

۳-۳- ماهیت امری یا تکمیلی مقررات بانکی مرتبط با کودکان و نقش اراده والدین در تعیین این قواعد

در تحلیل حقوقی قواعد حاکم بر نئوبانک‌ها و خدمات بانکی به کودکان، یکی از پرسش‌های اساسی که مطرح می‌شود، این است که آیا این قواعد از نوع «امری» هستند یا «تکمیلی»؟ به عبارت دیگر، آیا قواعد وضع شده توسط بانک مرکزی و نهادهای ذی‌ربط برای بانکداری کودکان، غیرقابل تغییر از طریق توافق والدین و بانک‌ها است، یا اینکه والدین و بانک‌ها می‌توانند با توافق متقابل این قواعد را تعدیل کنند؟

برای پاسخ به این پرسش، ابتدا باید ماهیت اسناد و مقررات وضع شده توسط بانک مرکزی را بررسی کرده تا دریابیم آیا این مصوبات الزام‌آور هستند یا خیر؟ به این منظور، ابتدا از منظر حقوق عمومی به تحلیل صلاحیت وضع مقررات توسط نهادهای غیر از مجلس شورای اسلامی خواهیم پرداخت و سپس به واکاوی صلاحیت‌ها و اختیارات قانونی بانک مرکزی خواهیم پرداخت.

اصل هفتاد و یکم قانون اساسی صلاحیت عام تقنین را برای مجلس به رسمیت شمرده است و مقرر می‌دارد: «مجلس شورای اسلامی در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی می‌تواند قانون وضع کند.» در خصوص واژه عموم، دو دیدگاه مطرح شده است:

اولین نظر آنکه کلمه عموم را به معنای همه‌گیر بودن و گستردگی مسائل تعبیر می‌کند. در این دیدگاه مجلس می‌تواند در تمامی مسائل کشور قانون‌گذاری نماید؛ اما دیدگاه دیگر کلمه عموم را به معنای کلیات مسائل در نظر گرفته و آن را در مقابل جزئیات قرار می‌دهد. در این دیدگاه مجلس تنها می‌تواند در مسائل کلی (نه جزئی) و رؤس موضوعات قانون بگذارد. در قانون اساسی صلاحیت تقنینی مجلس محدود گشته است. برای نمونه مجلس نمی‌تواند قانونی وضع نماید که مخالف موازین اسلامی باشد.^{۳۷} محدودیت دیگر آنکه مجلس نمی‌تواند با وضع قانون

آزادی‌های مشروع را سلب نماید.^{۳۸} چنین محدودیت‌هایی در اصول دیگری از جمله اصل دوم، بیستم، چهل و چهارم، پنجاه و ششم و پنجاه و نهم نیز به چشم می‌خورد.^{۳۹} علاوه بر این با توجه به پذیرش صریح اصل تفکیک قوا در قانون اساسی^{۴۰} نمی‌توان پذیرفت که دامنه تقنین مجلس تا جزئی‌ترین و ریزترین مسائل گسترانیده شده است. چراکه نتیجه چنین تحلیلی تهی شدن تفکیک قواست.^{۴۱}

بر این بنیاد نمی‌توان قائل بود منظور از واژه عموم در اصل هفتاد و یکم، کلیه مسائل است. در این حال تنظیم قواعد مربوط به جزئیات مسائل از صلاحیت مجلس خارج بوده و در قوه مجریه صورت می‌پذیرد.

توضیح آنکه وضع قاعده توسط دولت از ابزارهای همکاری دولت و پارلمان‌هاست. بدین معنا که به دلیل مشغله پارلمان این نهاد نمی‌تواند در جزئیات تمامی مسائل قانون‌گذاری نماید و این امر معمولی است که قوه مجریه با داشتن تسلط فنی بر موضوعات اجرایی، در موضوعات مختلف قواعدی وضع نماید.^{۴۲} این قواعد حسب کارکردی که واضح مدنظر دارد می‌تواند در قالب‌های مختلف وضع شود. یکی از این قالب‌ها «دستورالعمل» است که گونه‌ای از مقررات عام و غیر انفرادی است که صلاحیت وضع آنها برای نهادهای دیگر در قوانین و مقررات پیش‌بینی می‌شود.^{۴۳} منظور از ویژگی عام بودن آن است که حکم آنها شامل همه افراد یا گروهی از افراد است و همه آنها از نظر قانون برابرند و غیرشخصی به این معنی است که آن حکم ناظر بر وضع حقوقی معینی است.^{۴۴} به عبارتی دیگر حکم مزبور شامل وضع حقوقی یعنی یک رابطه حقوقی بین گروهی از افراد است به‌گونه‌ای که هرکس در آن قالب قرار گیرد مشمول آن شناخته می‌شود. این قواعد واجد ویژگی اصلی تمامی قواعد حقوقی یعنی لازم‌الاجرا بودن هستند.^{۴۵}

۳۸ اصل نهم قانون اساسی

۳۹ مسلم آقایی طوق و دیگران، مرزهای تقنین و اجرا در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، (تهران: معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات ریاست جمهوری، ۱۳۸۹)، ۸۸-۸۹

۴۰ اصل پنجاه و هفتم قانون اساسی

۴۱ مسلم آقایی طوق، پیشین، ص ۹۰.

۴۲ محمد امامی، حقوق اداری، جلد ۲ (تهران: میزان، ۱۳۹۶)، ۴۰-۴۱.

۴۳ بیژن عباسی، حقوق اداری (تهران: دادگستر، ۱۴۰۱)، ۴۸.

۴۴ طباطبایی مؤتمنی، منوچهر، حقوق اداری، (تهران: سمت، ۱۳۹۵)، ۳۰۲.

۴۵ بیژن عباسی، پیشین، ۵۰.

اکنون باید دید جایگاه بانک مرکزی در این میان چگونه است و مجلس شورای اسلامی برای این نهاد چه صلاحیت‌ها و اختیاراتی در نظر گرفته است؟

قانون‌گذار در بند الف ماده ۱۰ قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱ بانک مرکزی ایران را مسئول تنظیم و اجرای سیاست‌های پولی و اعتباری بر اساس سیاست‌های کلی اقتصادی کشور دانسته است. در این راستا بند ۸ ماده ۱۴ قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱، بانک مرکزی را متولی «تعیین مقررات افتتاح حساب‌ها» معرفی نموده و در ماده ۳۷ این قانون نیز چنین مقرر می‌نماید که «بانک‌ها مکلف‌اند مقررات این قانون و آیین‌نامه‌های متکی بر آن و دستورهای بانک مرکزی ایران را که به‌موجب این قانون یا آیین‌نامه‌های متکی بر آن صادر می‌شود و همچنین مقررات اساسنامه مصوب خود را رعایت کنند.» ماده ۴۴ نیز مقرر داشته که تخلف از رعایت دستورات بانک مرکزی ممکن است تبعاتی همچون ممنوعیت از انجام فعالیت‌های بانکی به‌طور دائم را برای بانک‌ها به همراه داشته باشد.^{۴۶}

نتیجه آنکه بانک مرکزی با کسب صلاحیت از مجلس شورای اسلامی و مستند به مواد فوق از صلاحیت وضع قواعد الزام‌آور برخوردار است و دستورالعمل‌های این نهاد برای کلیه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری لازم الاجراست و سرپیچی از آنها، متخلف را با ضمانت اجرای قانونی مواجه می‌سازد.

۴۶ « ماده ۴۴ قانون پولی و بانکی کشور

(اصلاحی ۱۰/۱۱/۱۳۹۵) - تخلف از سایر مقررات این قانون و آیین‌نامه‌های آن و دستورات بانک مرکزی ایران که به موجب این قانون یا آیین‌نامه‌های آن صادر می‌شود موجب مجازات‌های انتظامی زیر خواهد بود:

- ۱- تذکر کتبی به مدیران یا متصدیان متخلف.
- ۲- پرداخت مبلغی روزانه تا حداکثر یک میلیارد و شانزده میلیون (۱،۰۱۶،۰۰۰،۰۰۰) ریال برای ایام تخلف.
- ۳- ممنوع ساختن بانک یا موسسه اعتباری غیربانکی از انجام بعضی امور بانکی به طور موقت یا دائم. مرجع رسیدگی به تخلفات موضوع این ماده و صدور حکم به مجازات‌های انتظامی هیئت انتظامی بانک‌ها خواهد بود که مرکب است از نماینده دادستان کل یک نفر نماینده کانون بانک‌ها و یک نفر از اعضای شورای پول و اعتبار به انتخاب شورا. دبیرکل بانک سمت دادستان هیئت را خواهد داشت. احکام هیئت انتظامی ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ قابل تجدیدنظر در شورای پول و اعتبار خواهد بود و رأی شورا قطعی است.
- تبصره ۱ - وجوه موضوع ماده ۴۳ و بند ۲ این ماده وسیله بانک مرکزی ایران از بانک یا موسسه مربوط وصول و به حساب درآمد عمومی منظور خواهد شد.

تبصره ۲ - ترتیب رسیدگی و تشخیص تخلفات و تعیین هر یک از مجازات‌های انتظامی برای تخلفات و ترتیب درخواست تجدیدنظر و طرز رسیدگی مجدد و اجرای تصمیمات هیئت رسیدگی و شورای پول و اعتبار مطابق آیین‌نامه‌ای خواهد بود که به تصویب شورای پول و اعتبار خواهد رسید.»

اکنون به این پرسش می‌پردازیم که آیا این قواعد لازم‌الاجرا امری هستند یا تکمیلی؟ تاکنون ثابت گردید که دستورالعمل ارائه خدمات بانکی الزام‌آور است. بدین معنا که دستورات نهاد صالح دارای قدرت و الزام کافی در نظم حقوقی هستند و فوراً اجرا می‌شوند و جز در صورت ابطال آنها در مرجع قانونی نمی‌توان اجرای آنها را معلق کرد.^{۴۷} بنابراین وصف لازم‌الاجرا بودن جدای از امری بودن است.

قواعد امری به آن دسته از مقررات گفته می‌شود که به نظم عمومی و اخلاق حسنه مربوط بوده و توافق برخلاف آنها ممکن نیست. در مقابل آن، قواعد تکمیلی قرار می‌گیرند به این معنا که قواعد تکمیلی مرتبط با منافع اشخاص بوده و طرفین می‌توانند برخلاف آنها توافق کنند.

در خصوص مصوبه بانک مرکزی، باید توجه داشت که این مقررات تنها به منافع اشخاص مربوط نمی‌شود، بلکه اهداف کلان‌تر اقتصادی و اجتماعی نیز در تنظیم آنها مدنظر قرار گرفته است. دکترین حقوق نیز ملاک‌های مختلفی برای تمییز قواعد امری از تکمیلی ارائه داده است. یکی از این ملاک‌ها، عبارت‌های به کار رفته در متن قانون یا دستورالعمل است. برای نمونه، ماده ۱۵ دستورالعمل ارائه خدمات بانکی به اشخاص محجور مقرر می‌دارد: «اختصاص هرگونه ابزار پرداخت به حساب‌های سپرده افراد کمتر از ۷ سال تمام ممنوع است». در این مثال، واژه «ممنوع» دلالت بر امری بودن قاعده دارد، در حالی که عباراتی نظیر «می‌تواند» یا «اختیار دارد» معمولاً در بیان قواعد تکمیلی به کار می‌روند.^{۴۸}

دستورالعمل اجرایی تعیین حدود ارائه خدمات بانکی به اشخاص محجور در مؤسسات اعتباری به‌عنوان مقررهای در راستای تحقق اهداف اقتصادی و اجتماعی تدوین شده و افراد و بانک‌ها نمی‌توانند خارج از چهارچوب آن توافق نمایند و تغییرات در آنها خارج از اختیارات افراد و بانک‌ها قرار دارد.

طرفه آنکه دستورالعمل اجرایی تعیین حدود ارائه خدمات بانکی به اشخاص محجور در مؤسسات اعتباری علاوه بر آنکه مقررهای لازم‌الاجرا است؛ در زمره قواعد امری قرار می‌گیرد که توافق برخلاف آن مجاز نیست.

۴۷. بیژن عباسی، حقوق اداری - تطبیقی (تهران: دادگستر، ۱۴۰۰)، ۱۲۴-۱۲۷.

۴۸. ناصر کاتوزیان، قواعد عمومی قراردادها، ج ۱ (تهران: سهامی انتشار، ۱۳۹۵)، ۱۵۶.

نتیجه‌گیری

در این مقاله، به بررسی نسبت میان مقررات حاکم بر نئوبانک‌های کودک و اصول فقهی-حقوقی پرداخته شد. پرسش اصلی این بود که آیا این مقررات امری و لازم‌الاجرا هستند یا می‌توان با توافق والدین و بانک‌ها آنها را تعدیل کرد؟

در بخش تحلیل حقوقی ابزارهای پرداخت، قانون‌گذار مقررات خاصی را بر اساس سن و توانایی‌های شناختی کودک وضع کرده است. برای کودکان زیر ۷ سال که در روبه قضایی ایران به‌عنوان «غیر ممیز» شناخته می‌شوند، اختصاص هیچ نوع ابزار پرداختی مجاز نیست. این محدودیت به دلیل عدم توانایی این کودکان در تشخیص درست از نادرست و مدیریت منابع مالی در سنین بسیار پایین وضع شده است. این امر بر اساس اصول فقه امامیه نیز مورد تأیید است، چراکه کودک غیر ممیز فاقد صلاحیت لازم برای انجام معاملات مالی بوده و هرگونه تعامل مالی او باید تحت کنترل کامل والدین یا قیم قرار گیرد وگرنه معاملات صرفاً نافع او نیز طبق قانون مدنی باطل است.

از سن ۷ سال به بعد، کودک وارد دوره «تمییز» می‌شود و تحت شرایط خاصی امکان دسترسی به برخی ابزارهای پرداخت فیزیکی، مانند کارت‌های بانکی محدود، برای او فراهم می‌شود. این مجوز همچنان تحت نظارت دقیق والدین قرار دارد و به کودک امکان می‌دهد به تدریج با مفاهیم پایه‌ای اقتصاد و مدیریت مالی آشنا شود.

برای کودکان بالای ۱۲ سال نیز هر نوع ابزار پرداخت، با توجه به افزایش توانایی شناختی و درک مالی آنها، مجاز است. در این سن، کودک قادر به تفکر منطقی‌تر و تشخیص بهتر مسائل مالی است. به همین دلیل قانون‌گذار این امکان را برای او در نظر گرفته است. این سن در فقه امامیه نیز با مفهوم «مراهق» که به بلوغ عقلی و آماده‌سازی برای مسئولیت‌های مالی نزدیک است، هماهنگ است.

این مقررات با هدف ایجاد توازن میان حقوق کودک و نظارت والدین وضع شده‌اند. والدین و بانک‌ها نمی‌توانند با توافق این قواعد را تغییر دهند، زیرا این قوانین از نوع «قواعد امری» بوده و برای حمایت از منافع کودک و اطمینان از تعاملات مالی صحیح و قابل نظارت وضع شده‌اند.

در بخش تحلیل حقوقی سقف برداشت نیز مقررات خاصی تعیین شده است. این سقف‌ها با هدف جلوگیری از هرگونه سوءاستفاده مالی یا خروج از کنترل والدین وضع می‌شوند. والدین می‌توانند سقف برداشت را تعیین کنند، اما این تعیین نیز باید در چهارچوب قواعد امری و نظارتی

بانک‌ها باشد. تعیین سقف برداشت همچنین نقش مهمی در کاهش ریسک پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم دارد، زیرا سقف‌های بالا می‌توانند ابزار مناسبی برای سوءاستفاده در این موارد فراهم آورند. به همین دلیل، بانک‌ها مجاز به تنظیم این سقف‌ها بر اساس مقررات هستند و هرگونه توافق برخلاف آن نافذ نخواهد بود.

پیشنهادها

۱. بازنگری در مقررات مرتبط با ابزارهای پرداخت برای کودکان غیر ممیز: با توجه به اینکه کودکان زیر ۷ سال در روبه قضایی به‌عنوان «غیرممیز» شناخته می‌شوند و توانایی لازم برای مدیریت ابزارهای پرداخت را ندارند، پیشنهاد می‌شود که مقررات مربوط به این دسته از کودکان با شفافیت بیشتری تدوین گردد. همچنین، بانک‌ها موظف شوند که در زمان افتتاح حساب برای این کودکان، آموزش‌های مالی ضروری را به والدین یا قیم‌ها ارائه دهند. این آموزش‌ها می‌تواند شامل اطلاعاتی در زمینه مدیریت حساب، پیشگیری از سوءاستفاده‌های احتمالی و مسائل امنیتی بانکی باشد تا نظارت والدین مؤثرتر و کاربردی‌تر گردد.
۲. نظارت دقیق‌تر بر استفاده از ابزارهای پرداخت برای کودکان بالای ۱۲ سال: با توجه به اینکه قانون به کودکان بالای ۱۲ سال اجازه استفاده از هرگونه ابزار پرداخت را می‌دهد، پیشنهاد می‌شود بانک‌ها مکانیسم‌های نظارتی قوی‌تری برای کنترل تراکنش‌های مالی این کودکان اعمال کنند. این نظارت می‌تواند شامل گزارش‌های دوره‌ای به والدین، محدودیت‌های زمانی یا حجمی در تراکنش‌ها و یا نیاز به تأیید تراکنش‌های بزرگ توسط والدین باشد. این رویکرد موجب می‌شود کودکان به‌طور مسئولانه‌تر و با آگاهی بیشتر از ابزارهای پرداخت استفاده کنند.
۳. توسعه سیستم‌های نظارت هوشمند برای حساب‌های بانکی کودکان: به‌منظور افزایش ایمنی و کنترل بهتر حساب‌های بانکی کودکان، پیشنهاد می‌شود که بانک‌ها از سیستم‌های هوشمند مبتنی بر هوش مصنوعی برای شناسایی تراکنش‌های مشکوک و خارج از الگوهای معمول کودک استفاده کنند. این سیستم‌ها می‌توانند به‌صورت خودکار تراکنش‌های غیرعادی را شناسایی و به والدین یا بانک اطلاع دهند. چنین سیستمی نه تنها می‌تواند امنیت حساب‌های بانکی کودکان را تضمین کند، بلکه نظارت دقیق‌تری را در تراکنش‌های مالی فراهم می‌آورد.

۴. تشویق بانک‌ها به نوآوری در خدمات آموزشی برای کودکان و نوجوانان: به دلیل افزایش پیچیدگی‌های خدمات بانکی و نیاز به آموزش مالی از سنین پایین، پیشنهاد می‌شود بانک‌ها برنامه‌های آموزشی مالی ویژه کودکان و نوجوانان طراحی کنند. این برنامه‌ها می‌توانند به کودکان کمک کنند تا با مفهوم مدیریت مالی آشنا شده و به‌طور ایمن و مسئولانه از ابزارهای پرداخت استفاده نمایند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

کتاب:

- آقایی طوق، مسلم، عرفان شمس، مسعود فریادی و علی مشهدی. مرزهای تقنین و اجرا در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تهران: معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات ریاست جمهوری، ۱۳۸۹.

- امامی، حسن. حقوق مدنی. جلد ۵. تهران: اسلامیه، ۱۳۹۹.

- امامی، محمد. حقوق اداری. جلد ۲. تهران: میزان، ۱۳۹۶.

- بیات، فرهاد. شرح جامع قانون مدنی. تهران: ارشد، ۱۳۹۷.

- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. ترمینولوژی حقوق. تهران: گنج دانش، ۱۳۸۵.

- حاجی‌ده‌آبادی، محمدعلی. حقوق تربیتی کودک در اسلام. قم: سبحان، ۱۴۰۱.

- صفایی، حسین. حقوق مدنی: اشخاص و محجورین. تهران: سمت، ۱۳۹۳.

- طباطبایی مؤتمنی، منوچهر. حقوق اداری. تهران: سمت، ۱۳۹۵.

- عباسی، بیژن. حقوق اداری، تهران: دادگستر، ۱۴۰۱.

- عباسی، بیژن. حقوق اداری - تطبیقی. تهران: دادگستر، ۱۴۰۰.

- کاتوزیان، ناصر. قواعد عمومی قراردادها. جلد ۱. تهران: سهامی انتشار، ۱۳۹۵.

مقالات:

- اسدپور، صنم و عشقی، محمد، «نئوبانک در ایران: انتظارات، چالش‌ها و پیشرفت‌ها»، کنفرانس بین‌المللی وب پژوهی، ۱۴۰۰.

- بگی، میلاد. «نقش طلاق در تغییر ترتیبات زندگی با تأکید بر تمایزات جنسیتی»، پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۱۱، ۲ (۱۴۰۱)، ۱-۲۰.

Doi: 10.22108/srsp.2022.133503.1802

- خدامرادی، سعید و همکاران، «مدلی برای بررسی رقابت‌پذیری صنایع با استفاده از مدل پنج نیروی پورتر بر اساس منطق فازی»، پژوهشنامه بازرگانی، ۱۵، ۶۰، ۱۳۹۰، ۱۰۱-۱۳۴.

- راسخ، محمد، بیات‌کمیتکی، مهناز، «مفهوم مصلحت عمومی»، ۱۴، ۵۶، ۱۳۹۰، ۹۳-۱۱۹.

- عالی پناه، علیرضا، مصطفی شفیع‌زاده خولنجانی و محمد صادقی. «اهلیت استیفای محجوران در قانون مدنی»، آموزه‌های فقه مدنی ۷، ۵ (۱۳۹۲)، ۹۵-۱۲۰.

- قوامی، هادی و گریوانی، فاطمه، «توسعه نئوبانک رویکردی نوین برای حل چالش توسعه بانکی در مناطق آزاد»، همایش بانکداری الکترونیک و نظام‌های پرداخت، ۱۴۰۱.

- کاظمی، مهدی، الله‌یار فیروز بیگی، حکمت‌الله دسترنج، مجتبی پهلوانی «بررسی و تحلیل وضعیت نیروهای رقابتی در صنعت بانکداری ایران»، پژوهش‌های مدیریت عمومی، ۸، ۲۸ (۱۳۹۴)، ۵۷-۸۵.

Doi: 10.22111/jmr.2015.2241

– موسوی بجنوردی، سید محمد. «بررسی مفهوم و معیار کودکی در تفکر اسلامی و قوانین ایران برای بهره‌مندی از حقوق مربوطه». فصلنامه علمی پژوهشی متین، ۵، ۲۱، (۱۳۸۲)، ۲۷–۶۰.

– همدانی، مصطفی. «تبیین مفاهیم فقهی «ممیز» و «مراهق» در موازنه اقوال فقیهان با آیات و روایات». مطالعه فقه تربیتی، ۴، ۷ (۱۳۹۶)، ۱۴۹–۱۷۴.

منابع اینترنتی:

– باشگاه خبرنگاران جوان. «نئوبانک چیست و چه خدماتی ارائه می‌دهد؟»، ۱۳۹۹: <https://www.yjc.ir/fa/news/7501057>/نئوبانک-چیست-و-چه-خدماتی-ارائه-می‌دهد

– نظریه‌های مشورتی و مستندات حقوقی: نظریه مشورتی ۷/۷۰۶۷-۷/۱۸-۱۲/۱۳۵۸.

منابع عربی

– اردبیلی، احمد بن محمد. مجمع الفائدة و البرهان. ج ۱۰. قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۰۳ق.

– طوسی، محمد بن حسن. المبسوط. ج ۲. تهران: المکتبه المرتضویه لإحياء الآثار الجعفریه، ۱۳۸۷ق.

– محقق حلی، جعفر بن حسن. شرائع الإسلام. جلد ۲. تهران: استقلال، ۱۴۰۹ق.

– هاشمی شاهرودی، محمود. موسوعه الفقه الإسلامی طبقاً لمذهب أهل البيت. جلد ۳۲. قم: مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی، ۱۴۳۶ق.

ب) منابع خارجی

Books:

- Piaget, Jean. The Origins of Intelligence in Children. New York: W. W. Norton, 1952.
 - Piaget, Jean. The Construction of Reality in the Child. New York: Basic Books, 1954.
 - Piaget, Jean. The Psychology of the Child. New York: Basic Books, 1972.
 - Piaget, Jean. Science of Education and the Psychology of the Child. New York: Orion Press, 1970.
 - Erikson, Erik H. Childhood and Society. New York: W. W. Norton, 1963.
 - Kohlberg, Lawrence. Essays on Moral Development, 1: The Philosophy of Moral Development. New York: Harper & Row, 1981.
 - Santrock, John W. Children. 14th ed. New York: McGraw-Hill Education, 2019.
- Articles:
- Bradley, L., and K. Stewart. “The Diffusion of Online Banking.” *Journal of Marketing Management* 19, 9–10 (2003), 1087–1109. <https://doi.org/10.1080/0267257X.2003.9728252>
 - Hernández-Murillo, Rubén, Gerard Llobet, and Roberto Fuentes. “Strategic Online Banking Adoption.” *Journal of Banking & Finance* 34, 7 (2010), 1650–1663. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2010.03.011>.